

*Rotterdam Institute of Private Law
Accepted Paper Series*

Boekbespreking

*Executoriaal en conservatoir verhaalsbeslag
op aandelen in kapitaalvennootschappen en
op certificaten daarvan, door Georg van Daal,
diss. Erasmus Universiteit Rotterdam 2008.*

Mr. R. Westrik

*Published in
WPNR, 2008, 373-379*

1. Inleiding

Het onderwerp 'beslag op aandelen' staat bekend als lastig. Tot nu toe was er ook weinig over geschreven. In dat laatste is verandering gekomen. Op 7 februari 2008 verdedigde Georg van Daal zijn proefschrift *Executoriaal en conservatoir verhaalsbeslag op aandelen in kapitaalvennootschappen en op certificaten daarvan* aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Er ligt nu een boek dat in de leemte voorziet met een gedetailleerde opsomming en vergelijking van de verschillende procedures met betrekking tot beslag op aandelen, althans, de meest voorkomende aandelen. Het is daarmee een handboek voor de rechtspraak, maar ook een handleiding voor beslag op soorten effecten die niet in het boek besproken worden, want door de wijze van behandeling zijn parallellen, lacunes en mogelijke oplossingen zichtbaarder dan voorheen. Het boek nodigt uit tot een behandeling per beslagsoort, maar dit zou neerkomen op herhaling of samenvatting, zulks vanwege de precieze beschrijving per beslagsoort in het boek. Bovendien vielen tijdens lezing enkele andere punten op die meer het boek en de materie als geheel betreffen. Begonnen wordt aldus met een korte beschouwing over de opzet en de structuur die aan het proefschrift ten grondslag zijn gelegd (par. 2). Vervolgens wordt gekeken naar de keuze die Van Daal heeft gemaakt voor bepaalde beslagsoorten, alsmede naar de gevolgen die dit heeft voor de (door Van Daal nagestreefde) systematiek in het proces- en beslagrecht (par. 3). In paragraaf 4 wordt gezien waartoe het onderzoek heeft geleid. Daarbij worden enkele door Van Daal reeds aangedragen bouwstenen voor een verdere ontwikkeling van de systematiek in het rechtsgebied nader beschouwd. Enkele opmerkingen over het beslag op beursgenoteerde aandelen volgen in paragraaf 5. Het geheel wordt besloten met een conclusie (paragraaf 6).

2. Opzet en structuur van het boek

In het onderzoek zijn door Van Daal duidelijke beperkingen aangebracht. Behandeld worden de procedures rond de twee belangrijkste vormen van beslag (executoriaal en conservatoir verhaalsbeslag) op aandelen in kapitaalvennootschappen en certificaten daarvan, al dan niet beursgenoteerd. Procedures rond andersoortige effecten blijven buiten beschouwing omdat, zo schrijft Van Daal,¹ het aantal soorten effecten, vermenigvuldigd met het aantal soorten beslagen dat erop gelegd kan worden, een overzichtelijke beschrijving niet haalbaar maakt. Zo blijven buiten beschouwing het beslag tot levering², het maritaal beslag, het paulianabeslag en het vereenvoudigd alimentatiebeslag, terwijl ook het derdenbeslag niet vaak aan de orde komt.

Aan deze aanpak en beperkingen ligt de volgende visie ten grondslag. Van Daal gaat uit van i. verschillende soorten van aandelen in kapitaalvennootschappen en certificaten daarvan die ii. verschillende eigenschappen kennen. In combinatie met de regels die in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering zijn opgenomen voor aandelen en andere effecten resulteert dat in een 'bonte verscheidenheid aan beslagen en vereisten daarvoor'.³

¹ P. 6.

² Over het beslag tot levering verscheen kort geleden het (Rotterdamse) proefschrift van M.M.L. Harreman, *Conservatoire beslagen tot afgifte en levering*, Een studie naar de werking en problematiek van het 730-Rv-beslag, mede in rechtshistorisch perspectief, Den Haag 2007.

³ Van Daal verwoordt het verschil als volgt (p. 4): *'Hoewel de soorten roerende zaken, onroerende zaken, registergoederen of andere goederen waarop diverse soorten beslagen kunnen worden gelegd onafzienbaar talrijk zijn, wordt voor een beslag geen onderscheid gemaakt naar de feitelijke aard per roerende zaak, onroerende zaak, registergoed of ander goed. Dat deze goederen feitelijk zeer verschillend kunnen zijn, maakt hen namelijk binnen hun catego-*

Bijzonder aan deze visie is het volgende. Van Daal constateert een verschil tussen effecten enerzijds en andere goederen (roerende zaken, registergoederen of andere goederen waarop beslag kan worden gelegd) anderzijds. Het verschil komt erop neer dat er voor effecten even zovele beslagvormen als soorten effecten zijn, terwijl voor andere goederen – bijvoorbeeld roerende zaken – volstaan wordt met één vorm van beslag.⁴ Ik vraag mij af of voor effecten en het beslag daarop niet een soortgelijke benadering zou kunnen gelden, aldus dat ook effecten als goederen feitelijk zeer verschillend kunnen zijn, maar binnen hun categorie juridisch niet verschillend. Vanuit een oogpunt van systematiek zou dan voor het beslagrecht ook kunnen worden volstaan met één vorm van beslag. Op dit verschil en deze visie kom ik later (onder 4.2) nog terug.

Intussen vloeit de structuur van de bespreking van de verschillende beslagen op aandelen uit dit uitgangspunt voort. Van Daal volgt niet de wet, zo schrijft hij, maar zet het beslagobject centraal.⁵ De indeling van het boek is dan als volgt. In Deel I, Inleidende hoofdstukken, behandelt hij het executoriaal en conservatoir verhaalsbeslag op aandelen in kapitaalvennootschappen en certificaten daarvan. In Deel II zijn dat de niet-beursgenoteerde effecten in de BV, de NV, de Nederlandse Societas Europaea (SE) en in buitenlandse vennootschappen. In deel III gaat het uitsluitend om (verhaalsbeslagen op) beursgenoteerde en Wge-effecten. Deel II, betreffende de niet-beursgenoteerde effecten, is met 210 bladzijden het meest omvangrijke onderdeel van de studie⁶. Het hoofdstuk over de aandelen in een BV is binnen dit deel weer het zwaarste (hoofdstuk IV, 103 bladzijden).

Met deze opzet creëert Van Daal de nodige ruimte voor een vergelijking, vanuit een oogpunt van systematiek in de procesrechtelijke regelgeving, tussen de verschillende soorten beslag, en die ruimte heeft hij goed benut. Nauwkeurig beschrijft hij overeenkomsten met en verschillen ten opzichte van andere beslagsoorten, en geeft hij aan waar zich hiaten en lacunes bevinden. Op basis van dit onderzoek formuleert hij voorstellen voor een consequentere en meer systematische benadering, dat wil zeggen, een benadering waarin de ‘klokken’ van de verschillende beslagvormen, die alle effecten betreffen, zoveel mogelijk gelijkgezet zijn.

3. Beslagsoorten en systematiek

De keuze van Van Daal voor een behandeling van het beslagrecht met betrekking tot effecten per ‘beslagsoort’ heeft met de beperkingen die hij daarbij heeft aangebracht voordelen, maar zeker ook een nadeel. Een eerste voordeel is dat er een overzichtelijk beeld ontstaat. Welbeschouwd gaat om alleen i. verhaalsbeslagen (executoriaal of conservatoir), ii. op verschillende soorten effecten, iii. binnen verschillende kapitaalvennootschappen.

Een tweede voordeel is, dat in de beschrijving waar mogelijk een nadere systematiek kon worden aangebracht. Zo komen bij verschillende beslagsoorten terug: de toepasselijke wettelijke bepalingen, het leggen van het beslag en de formaliteiten daaromheen; gevolgen van het beslag; eerdere derden-rechthebbenden (en al dan niet bescherming van de executiekoper); stemrecht, andere aandeelhoudersrechten

rie juridisch niet verschillend. Iedere roerende zaak is juridisch niet meer dan een roerende zaak, enzovoorts.’

⁴ P. 4-5.

⁵ P. 5.

⁶ Het inhoudelijke deel van het boek beslaat, de bijlagen niet meegeteld, 287 bladzijden; Deel III, dat de beursgenoteerde effecten behandelt, telt 38 bladzijden.

en baten gedurende het beslag; schorsing van de executie; verkoop en overdracht als sluitstuk van het executoriaal verhaalsbeslag.

Een derde voordeel is dat door deze vergelijkende beschrijving tekortkomingen, tegenstrijdigheden en lacunes in het (proces)recht rond beslag op aandelen blootgelegd kunnen worden. Van Daal stelt dit laatste zich uitdrukkelijk ten doel⁷ en gezegd mag worden, dat inderdaad de nodige onvolkomenheden en hiaten in dit onderdeel van het beslagrecht tevoorschijn komen.

Een nadeel is dat het bij de gedetailleerde beschrijving *per soort* effect die Van Daal ten beste geeft, voor de lezer nogal eens lastig wordt om het overzicht van 'de' regeling van beslag op effecten te krijgen en te behouden.⁸ Wanneer, zoals de auteur stelt, per soort effect ook een eigen soort beslag dient te gelden, wordt het een grote opgave om i) de regeling per beslagsoort in kaart te brengen en ii) in die regelingen systematiek te ontwaren dan wel aan te brengen. Dit geldt temeer omdat de wetgever aan dit beslagobject weinig aandacht heeft besteed en omdat er bij de regels (formaliteiten) die er wel zijn vaak sprake is van onderlinge tegenstrijdigheden dan wel een geringe onderlinge afstemming. Van Daal heeft hier een zeker monnikenwerk verricht door niettemin de vele formaliteiten, 'haken en ogen en andere mogelijke uitwassen', alsmede de tekortkomingen op een rij te zetten. Dat ook hij tegen onoverzichtelijkheid aanliep, blijkt uit de enkele opsommingen van formaliteiten die hij heeft opgenomen in zijn boek.⁹

4. Waartoe leidt het onderzoek?

4.1. Drie opmerkingen

Drie opmerkingen over de resultaten van het door Van Daal verrichtte onderzoek. In de eerste plaats heeft dit geleid tot een naslagwerk voor de rechtspraktijk. Het boek is helder opgezet en geschreven en voorzien van vele interne verwijzingen. De praktische gebruiker ervan zal zijn weg naar het desbetreffende beslagobject er goed in kunnen vinden.

In de tweede plaats bieden de uitgebreide analyse en becommentariëring van de verschillende beslagsoorten niet alleen een uitnodiging, maar vooral een handreiking aan de wetgever om de regeling betreffende het beslag op aandelen nader te doordenken. Het onderzoek maakt namelijk duidelijk dat voor het beslag op effecten een onvoldoende of een niet-passende regeling bestaat. Met het oog op een meer systematische regeling doet Van Daal de nodige voorstellen tot aanvulling van wat niet geregeld is en tot harmonisering van wat al wel, maar niet consequent geregeld is. Een bespreking hiervan zou de omvang van deze bijdrage te buiten gaan. Men zie uitgebreid hoofdstuk VIII, 'Knelpunten bij verhaalsbeslagen op niet-genoteerde aandelen en certificaten, met suggesties voor benaderingen'.¹⁰ Op die plaats doet Van Daal onder meer verbeteringsvoorstellen ten aanzien van de regeling rond het conservatoir verhaalsbeslag op effecten¹¹, de zeggenschap bij aandelen¹², 'overige aan-

⁷ P. 5.

⁸ Van Daal constateert dit zelf overigens ook (p. 10), waar hij opmerkt, zij het alleen ten aanzien van het executoriaal beslag op aandelen op naam in een BV, dat een betrokkene door de vele formaliteiten, haken en ogen en mogelijke uitwassen wellicht het overzicht verliest.

⁹ Bijvoorbeeld op de pagina's 80-82, 125-128, 141-145.

¹⁰ Zie voorts de desbetreffende paragrafen waarin knelpunten al tot uiting komen, alsmede de afzonderlijke bijlage met een overzicht van de voorstellen voor wetwijziging (p. 281-287).

¹¹ P. 195-198. Deze dient in overeenstemming gebracht te worden met het hoofdprincipe dat geldt bij een dergelijk beslag, dat de baten die voortvloeien uit de beslagen goederen *niet* onder het beslag val-

deelhoudersrechten¹³, onvolkomenheden betreffende de cumulatie van beslagen, het beginsel van art. 470 Rv dat een executie niet verder mag gaan dan ter voldoening van de vordering(en) en de kosten waarvoor beslag is gelegd, de bevoegdheid van de deurwaarder en de competentie van de rechter¹⁴, de regels rond executie¹⁵ en intrekking en splitsing van aandelen, alsmede fusie, splitsing, omzetting en ontbinding van de kapitaalvennootschap.¹⁶

De derde opmerking betreft het feit dat, hoewel Van Daal helder en consequent is in zijn voorstellen tot harmonisering van de desbetreffende regelingen, de lezer toch met een paar vragen achterblijft. Deze betreffen bijvoorbeeld, maar ook vooral de benadering door de wetgever van het begrip ‘baten’ en, algemener gesteld, van het begrip ‘effect’. Op verschillende plaatsen constateert Van Daal – terecht – wonderlijke verschillen tussen enerzijds de regeling van het beslag op de aandelen zelf en anderzijds de regeling van de – uit de aandelen voortvloeiende – baten.¹⁷ Twee voorbeelden:

- i. Bij de bespreking van art. 474b Rv wijst Van Daal op het principe dat een *executoriaal* beslag – op de aandelen - alle baten omvat die vóór de executoriale verkoop zijn vervallen maar nog niet zijn afgedragen, dan wel nog niet zijn vervallen.¹⁸ Dit principe rechtvaardigt de veronderstelling dat hetgeen geldt voor het beslag op de aandelen, ook zal gelden voor de uit die aandelen voortvloeiende baten. Maar dan blijken de ‘baten’ toch in-eens een zelfstandig goed te zijn: voor de baten is door de wetgever namelijk wél een (deel)regeling getroffen voor cumulatie van beslagen, voor het beslag op de aandelen zelf niet. Van Daal kwalificeert dit verschil als onverklaarbaar¹⁹;
- ii. Ten aanzien van het *conservatoire* beslag op aandelen geldt een soortgelijke werkelijkheid. Van Daal geeft aan dat op grond van de wetsgeschiedenis het hoofdprincipe moet zijn, dat de baten die voortvloeien uit de in conservatoir beslag genomen aandelen, *niet* onder het beslag vallen. Ook dit principe wordt door de wetgever vervolgens kennelijk niet consequent gevolgd. Niet alleen namelijk omvat het conservatoire beslag op de aandelen veelal wél ook de baten, het verandert bovendien van karakter wanneer geredeneerd wordt vanuit de baten. In dit laatste geval wordt het

len. Dit zou expliciet in de wet bepaald dienen te worden (in art. 713 Rv). Het executoriale beslag op effecten dient echter wel ook de baten te omvatten.

¹² P. 198-203. Hier zou een regeling dienen te gelden waarin de beslagen aandeelhouder onder omstandigheden de zeggenschap niet dan met instemming van de legger van executoriaal verhaalsbeslag kan uitoefenen. Een vergelijking van het executoriale verhaalsbeslag met vruchtgebruik en pandrecht laat zien namelijk, dat bij die twee laatste rechtsfiguren onder omstandigheden de zeggenschap (het stemrecht) kan worden ‘losgeweekt’ van de aandeelhouder. De aard en het doel van het executoriale verhaalsbeslag brengt de noodzaak van een soortgelijke regeling met zich.

¹³ P. 203-206. Deze zouden eveneens aan de executoriaal beslaglegger dienen toe te komen, omdat deze rechten essentieel zijn voor het ‘vaststellen, zekerstellen en vasthouden’ van diens rechtspositie. Van Daal somt er in getal twaalf op, zoals bijvoorbeeld het recht om de algemene vergadering bij te wonen of het recht op inzage in stukken rond een juridische fusie. In nr. 255 voegt hij daaraan nog toe het recht om een enquête aan te vragen of bij te dragen aan het quorum daarvoor, en het recht om het aandeelhoudersregister in te zien.

¹⁴ P. 206-212.

¹⁵ P. 213-218.

¹⁶ P. 218-234.

¹⁷ Zo bijvoorbeeld op p. 57-59, 195-198 en 207.

¹⁸ P. 57-58, nrs. 76-77.

¹⁹ P. 59.

beslag door de wetgever aangemerkt als een 'beslag onder derden'. Hier spreekt Van Daal van 'onverklaard en onbegrijpelijk'²⁰.

De huidige inrichting van de wet leidt aldus kennelijk tot drie soorten beslag, te weten 'beslag op aandelen', 'beslag op de baten' of 'derdenbeslag op de baten'.²¹ In wezen gaat het echter telkens om dezelfde situatie: beslag op aandelen die baten genereren. Met welke beslagfiguur hebben we dan te maken? Uit het onderzoek wordt dat niet geheel duidelijk, omdat – naar het mij voorkomt – de materie enerzijds vooral vanuit een procesrechtelijke invalshoek wordt benaderd, maar er onontkoombaar ook materieelrechtelijke uitgangspunten onder de oppervlakte 'broeien' en soms zelfs expliciet worden uitgesproken. Daar doorheen loopt dan soms een meer 'teleologische' redenering (een behandeling en gevolgtrekking vanuit het doel van een rechtsfiguur). Een kleine uitleg.

De procesrechtelijke benadering van de materie staat begrijpelijkerwijs voorop, gezien het procesrechtelijke onderwerp, en bestaat uit analyse van de toepasselijke wetsartikelen in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, gevolgd door voorstellen tot harmonisering van de formeelrechtelijke regels. Het wel of niet geregelde in dit wetboek ten aanzien van het beslag op aandelen leidt al tot wisselende perspectieven. Veelal lijken de genoemde beslagfiguren als zelfstandige grootheden naast elkaar te moeten bestaan, waarbij voor een 'beslag op aandelen' andere regels gelden dan voor een 'beslag op de baten' of een 'derdenbeslag met betrekking tot de baten'. De zelfstandigheid volgt dan uit de benadering vanuit de formele regels van het procesrecht en deels uit de aard van de door de wetgever kennelijk gekozen beslagsoort (bijvoorbeeld het derdenbeslag). Tegelijkertijd zijn er momenten waarin sprake is van een vloeiende overgang van een 'beslag op aandelen' in een 'beslag op baten'²², in een 'derdenbeslag' ten aanzien van die baten' of zelfs in beide.²³

Als 'teleologische' redeneringen zijn bijvoorbeeld te beschouwen de conclusies die Van Daal afleidt uit het doel van executoriaal beslag (uitwinning van het aandeel, beslag moet daarom mede de baten omvatten), het conservatoir beslag (alleen behoud van het beslagen aandeel, beslag moet *niet* de baten omvatten)²⁴, en de zeggenschap of het stemrecht, behorend bij het aandeel (de executoriaal beslagene zou, gezien het belang van de beslaglegger bij executoriaal beslag, het stemrecht niet dan met de instemming van de beslaglegger moeten kunnen uitoefenen).²⁵

En dan de materieelrechtelijke ondertoon. Die is bijvoorbeeld aanwezig in het betoog over de conversie van toonderaandelen in aandelen op naam. Bij de vraag naar de gevolgen van een dergelijke conversie voor een gelegd beslag op de toonderaandelen, kiest Van Daal voor een benadering vanuit de aard van het aandeel. De beslaglegger ziet het voorwerp van zijn beslag buiten zijn macht om veranderen, en dient met de gevolgen daarvan voor zijn beslag, dat vóór de omzetting is gelegd, te leven.²⁶ Materieelrechtelijk lijkt ook te zijn, in overwegende zin zelfs, de visie van Van Daal op het begrip 'baten'. Op verschillende plaatsen merkt hij deze aan als voortvloeiend uit een 'bron' (zijnde het aandeel of effect)²⁷ en soms zelfs expliciet als

²⁰ P. 196.

²¹ Zie, behalve de hierboven in voetnoot 18 en 20 genoemde plaatsen, bijv. de p. 30, 42, 50-53, 62, 82, 101-103, 109-110, 114, 117, 124-125, 128, 160-164, 166-167, 174-177, 207, 221, 226, 231, 233, 261.

²² Zie bijv. p. 58-59 en 195-196.

²³ Zie bijv. p. 101-102.

²⁴ Zie bijv. p. 195-198.

²⁵ P. 198-202. Zie ook bijv. p. 102-103.

²⁶ P. 165-167.

²⁷ Zie bijv. p. 57-58: *'Het begrip 'baten' moet zo breed mogelijk worden verstaan. Het gaat hier om alle uit het aandeelhouderschap voortvloeiende uitkeringen in geld, evenals alle andere niet of niet-uitsluitend in geld betaalbaar gestelde baten uit die bron. De Minister van Justitie noemde als voorbeel-*

‘vruchten’.²⁸ Ook op andere plaatsen ‘sluimert’ de materieelrechtelijke toon onder de oppervlakte. Dat is ook niet vreemd, gezien de toch vermogensrechtelijke karaktertrekken van effecten – in ‘papier’ belichaamde rechten op (toekomstig) geld; rechten zijn gestandaardiseerd en overdraagbaar²⁹ -. Maar juist bij dit onderwerp, beslag op effecten en, meer in het bijzonder, bij het zoeken naar systematiek in de regelgeving daaromtrent, is het van belang. Immers, niet alleen de noodzaak van een definitie van het begrip effecten, maar ook de moeilijkheid om een dergelijke definitie te vinden worden al enige tijd onderkend³⁰. De problemen waar Van Daal in zijn aanpak en onderzoek tegenaan loopt, zijn hier mijns inziens mede een uitdrukking van. Al lezende blijkt dan dat Van Daal al de nodige bouwstenen aanreikt voor een verdere reflectie op en uitwerking van dit onderwerp. Het is hier niet de plaats om uitgebreid daarop in te gaan, maar ik veroorloof mij enkele gedachten die tijdens de lezing van het boek rezen.

4.2. Nadere bezinning op eenheid en systematiek?

In het onderzoek beschrijft Van Daal dat in het huidige recht uitgegaan moet worden van ‘even zo vele beslagsoorten als er soorten effecten zijn’.³¹ Zou echter een nadere bezinning op de definitie van ‘effect’ hier niet meer eenheid en systematiek kunnen bieden? Kan het begrip ‘effect’ niet ook als een generieke juridische aanduiding of, zo men wil, als een eenheidsbegrip worden beschouwd, net zoals het juridische begrip roerende zaak, waar ondanks de zeer verschillende verschijningsvormen tóch van ‘roerende zaak’ gesproken wordt?³² Kan het niet worden gezien als een vermogensrecht³³, of als een eigensoortige vorm daarvan³⁴ of zelfs als een vorderingsrecht, waarbij de baten beschouwd kunnen worden als burgerlijke vruchten ex art. 3:9 BW?

In een benadering waarin de focus meer op vermogensrechtelijke begrippen gericht is, zou tot uiting kunnen komen wat thans impliciet toch al aanwezig lijkt te

den dividenden, interesten, stockdividenden en claims.(..) De Minister van Justitie meldde daarbij dat het mogelijk was geweest de baten buiten het executoriaal beslag te houden, zodat de beslaglegger voor verhaal op die baten dan de route zou moeten en ook zou kunnen volgen van het derdenbeslag, maar dat is gekozen voor de eenvoudigste oplossing, door ook de baten onder de werking van het executoriaal beslag te brengen. Dat bracht het beslag dan ook meteen in overeenstemming met hetzelfde beginsel op dit gebied, zoals dat geldt voor executoriaal beslag op roerende zaken.(..) Zie voorts bijv. p. 62 en 221.

²⁸ P. 198.

²⁹ Vgl. W.A.K. Rank, Wat zijn effecten, in: Leerboek effectenrecht, Nijmegen 2002, p. 23-24, alwaar ook verdere verwijzingen naar literatuur omtrent ‘de noodzaak van een materiële definitie van het begrip effecten’.

³⁰ Zie bijv. J.R. Schaafsma, Bescherming van beleggers ter beurze, Preadvies van de Vereniging Handelsrecht en de Nederlandse Vereniging voor Europees Recht, Zwolle 1986, p. 34. Zie voorts Rank, t.a.p. en C.M. Grundmann-van de Krol, Koersen door het effectenrecht, Den Haag 2006, p. 27 e.v..

³¹ P. 4-5.

³² P. 4-5.

³³ Op een enkele plaats overigens (p. 175) laat Van Daal zich expliciet ontvallen dat aandelen vermogensrechten zijn, daarbij verwijzend naar Van Schilfgaarde en Van Solinge in hun annotaties onder HR 19 maart 1999, resp. NJ 2000, 99 en JOR 1999, 104. Eerder, in Hoofdstuk III, schetst Van Daal het aandeel als ‘een samengesteld recht, dat een bepaalde vermogenswaarde vertegenwoordigt. Het aandeel als zodanig is derhalve een bestanddeel van het vermogen van de aandeelhouder.’ (p. 24). Ten aanzien van Wge-aandelen geeft Van Daal aan dat algemeen wordt aangenomen dat het om vermogensrechten gaat (p. 261). Zie echter ook hieronder, voetnoot 57.

³⁴ Zie de beschouwingen van Van Daal op p. 261 e.v. naar aanleiding van de ‘vangnetbepaling’ art. 474bb Rv, waarbij zij aangetekend dat bij een eenduidig en materieel begrip ‘effect’ geredeneerd zou worden vanuit één soort ‘goed’ en niet, zoals bij de vangnetbepaling, vanuit een soort goed die in principe niet onder het executierecht vallen, maar die aldus toch onder de regeling van het beslagrecht kan worden gebracht.

zijn, namelijk dat het feitelijk telkens om een recht gaat dat voldoet aan de definitie van een vermogensrecht van art. 3:6 BW (een recht dat ertoe strekt de rechthebbende stoffelijk voordeel te verschaffen).³⁵

Het begrip 'effect' zou dan 'natuurlijker' in de systematiek van het reguliere burgerlijk (proces)recht passen, bijvoorbeeld op het punt van derdenbescherming, of met betrekking tot de vraag of het beslag ook de uit het effect voortvloeiende (toekomstige) (vorderingen op de) baten omvat. De vraag bijvoorbeeld naar de 'gerechtigdheid tot de baten' bij certificaathouders zou een vraag zijn naar het vorderingsrecht met betrekking tot de baten. Voorts zou binnen dit systeem én onder erkenning van het verschillende doel van executoriaal en conservatoir beslag, een keuze gemaakt kunnen worden ten aanzien van het stemrecht, als zijnde een aan een effect verbonden bevoegdheid: blijft het stemrecht bij de beslagene of niet? Soortgelijke opmerkingen kunnen worden gemaakt ten aanzien van bijvoorbeeld cumulatie van beslagen³⁶, een terugbetaling op ingetrokken aandelen³⁷, een uitkering aan een aandeelhouder uit hoofde van een overschot³⁸ of de 'overige aandeelhoudersrechten' die hierboven al aan de orde kwamen.³⁹ Ter vergelijking: in het thans geldende stelsel moet telkens de vraag gesteld worden om welke soort effect het gaat en – diensgevolge – bij welke soort regeling voor beslag in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering *dan* aansluiting gezocht dient te worden.

De gedachte aan één vermogensrechtelijk principe - met de mogelijkheid van één regeling voor dezelfde soort goederen (effecten) - komt in het proefschrift op verschillende plaatsen 'tevoorschijn'. Zo bijvoorbeeld ten aanzien van:

- i. de huidige wettelijke regels rond derdenbescherming bij aandelen⁴⁰. Van Daal beschrijft de thans geldende verschillen in derdenbescherming ten aanzien van enerzijds het executoriaal verhaalsbeslag op toonderaandelen (wel derdenbescherming) en anderzijds het executoriaal verhaalsbeslag op aandelen op naam (geen derdenbescherming). Uit deze benadering door de wetgever blijkt eigenlijk, dat het uitgangspunt één soort 'goed' is, te weten 'het effect'. Alle reden, zo zou ik menen, om bij dit ene 'goed' te beginnen met redeneren⁴¹;
- ii. de beschrijving van cumulatief (derden)beslag op aandelen⁴². De door Van Daal op dit punt beschreven problematiek en de mogelijke interferentie van het arrest Van Berkel/Tribosa⁴³ (een interferentie die er mijns inziens overigens niet hoeft te zijn)⁴⁴ komt in wezen neer op een materieelrechtelijke 'bron-vruchten'-benadering;

³⁵ Rank formuleert dit als volgt (a.w., p. 23): '*Ofschoon het derhalve bijzonder moeilijk is het begrip effecten materieel te definiëren, blijkt uit het voorgaande in ieder geval dat het bij effecten gaat om al dan niet in een papier belichaamde rechten op toekomstig geld, door het uitgeven waarvan de emittent huidig geld ter beschikking verkrijgt, in welke rechten kan worden belegd en welke rechten meestal gestandaardiseerd en overdraagbaar zullen zijn.*'

³⁶ Zie bijv. p. 207, waar beschreven is dat de oplossing nu gezocht moet worden in het al of niet geregeld zijn in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering.

³⁷ P. 221.

³⁸ P. 233.

³⁹ Zie bij voetnoot 13.

⁴⁰ P. 153.

⁴¹ Men leze bijvoorbeeld de pag. 152-155: in wezen is daar al sprake van een vermogens- en materieelrechtelijke behandeling van het onderwerp derdenbescherming (zij het alleen ten aanzien van toonderaandelen).

⁴² P. 49-53.

⁴³ HR 25 januari 1992, NJ 1992, 172 m.n. HJS, AA 1998, p. 498 m.n. J.L.P. Cahen.

⁴⁴ De interferentie hoeft er niet zijn indien wordt ingezien dat de redenering die aan het arrest (en aan art. 7:226 lid 2 BW) ten grondslag ligt, berust op een fundamenteel misverstand. De Hoge Raad en de wetgever gaan uit van het *moment van executie* en *om die reden* wordt uitgekomen bij de regel 'koop

- iii. de vergelijking in het onderzoek van het beslag met vruchtgebruik en pandrecht. Bij de rechtsfiguren vruchtgebruik en pandrecht kan onder omstandigheden de zeggenschap (het stemrecht) worden 'losgeweekt' van de aandeelhouder. Gezien de aard en het doel van het executoriale verhaalsbeslag pleit Van Daal voor een regeling waarin de beslagen aandeelhouder onder omstandigheden de zeggenschap niet dan met instemming van de legger van het beslag kan uitoefenen. Mij dunkt dat ook hier sprake is van een materieelrechtelijke benadering: het stemrecht is in principe verbonden aan het beslagen effect. Het zou, zo is in wezen ook Van Daal te begrijpen, de systematiek ten goede komen, indien van een eenduidig begrip 'effect' – met daaraan verbonden de zeggenschapsrechten – zou worden uitgegaan⁴⁵.

Deze willekeurige voorbeelden 'ademen' al de gedachte dat het bij een 'effect' in wezen telkens om een – eigensoortig - vermogensrecht gaat in de zin van art. 3:6 BW. Het vervolg ligt dan voor de hand: het begrip effect zou als een éénsoortig goed tot uitgangspunt kunnen dienen in de verdere systematisering van het burgerlijk procesrecht ter zake van het beslag op aandelen en wellicht (dan) ook buiten het procesrecht. Zo zou een aandeel gezien kunnen worden als een vermogensrecht *sui generis* dat een vermogenswaarde vertegenwoordigt en waarop als object beslag kan worden gelegd. Met betrekking tot de tegenwaarde die enige derde op enig moment aan de aandeelhouder verschuldigd is, zou het dan gaan om derdenbeslag. Keuzes kunnen vervolgens gemaakt worden of van het aandeel afgeleide 'producten' zoals bijvoorbeeld aandeelbewijzen, gezien worden als een afzonderlijk goed – waarop dezelfde uitgangspunten van het beslagrecht met betrekking tot aandelen van toepassing zijn⁴⁶ – of niet. Een eenduidiger regeling van het beslag op aandelen, met *gelijke regels voor gelijksoortige goederen*, ligt dan wellicht in het verschiet. Een dergelijke *benadering* is thans, in het huidige recht, alleen te vinden in art. 474bb Rv, welk artikel een 'vangnetregeling' bevat voor de executie van 'rechten waarvan de executie niet elders geregeld is'.

5. Beslag op beursgenoteerde aandelen en certificaten van aandelen

breekt geen huur' van art. 7:226 BW (art. 7A:1612 Oud BW). Het arrest betrof de situatie hypotheekvestiging – verhuring – derdenbeslag onder de huurder – executie door de hypotheekhouder. De Hoge Raad achtte de regel 'koop breekt geen huur' van toepassing *omdat* de executie als moment van 'koop' (vervreemding) werd gezien. Hiermee wordt echter voorbijgegaan aan het feit dat de hypotheekhouder executeert krachtens een (ouder) zakelijk recht op het verhuurde goed, welk recht ex art. 3:9 BW mede bij voorbaat de burgerlijke vruchten van dat goed (de huurvorderingen) omvat. Het latere (derden)beslag bij voorbaat kan aan die eerdere bezwaring bij voorbaat geen afbreuk doen. De uitkomst van het arrest zou dan zijn geweest dat de latere beslaglegger *geen* aanspraak op de nog te ontstane huurvorderingen zou kunnen maken. Het arrest zou dan ook geen bedreiging vormen in de door Van Daal geschetste situatie van gecumuleerde beslaglegging. Vgl. over het arrest en over art. 7:226 BW R. Westrik, "Koop breekt geen huur' en het huurbeding", diss. Rotterdam, Den Haag 2001, hfst. 3 resp. 7.

⁴⁵ Zie p. 198-203. Andere voorbeelden van deze gedachte zijn het uitgangspunt van hoofdstuk VIII (Knelpunten), verwoord in voetnoot 610 op p. 195, en nr. 206 op p. 161. Daar blijkt het materieelrechtelijke 'bron-vruchten'-begrip van art. 455 Rv. van toepassing te zijn, door een intern-wettelijke verwijzing, op toonderaandelen. Deze regel zou dan bij executoriaal verhaalsbeslag op toonderaandelen moeten wijken voor art. 474b Rv, hoewel aan beide artikelen wel het zelfde principe ten grondslag ligt, namelijk 'dat de baten uit de beslagen zaak voor de executoriaal beslaglegger zijn.' Van deze laatste redenering – vanuit het doel van executoriaal verhaalsbeslag – kan ook één stap terug worden gedaan, waarmee wordt uitgekomen bij de bron van de vordering met betrekking tot de baten, te weten 'het effect'. Alsdan zou gelden: wie de bron beslaat, treft ook (toekomstige) (vordering met betrekking tot) de baten.

⁴⁶ Zie het pleidooi van Van Daal op p. 242-243 voor een analoge toepassing van de regels voor het derdenbeslag op de inbeslagneming van aandeelbewijzen.

De voorgaande opmerkingen werden gegeneerd door Van Daal's beschouwingen over het beslag op aandelen en op certificaten daarvan in *niet-beursgenoteerde* kapitaalvennootschappen. Deze beslagen worden in het tweede deel van het proefschrift behandeld.⁴⁷ Het derde deel van het proefschrift betreft verhaalsbeslagen op *wél-beursgenoteerde* aandelen en certificaten van aandelen.⁴⁸ Het is opgebouwd als volgt.

Na een bespreking van het verhaalsbeslag op *niet-gegiraliseerde* doch wel beursgenoteerde effecten (gegiraliseerd in de zin van de Wge), mede in verband met de eventuele toepasselijkheid van de Wet financieel toezicht (Wft), richt Van Daal zich op de *wel-gegiraliseerde* meerderheid van de via de effectenbeurs verhandelde aandelen en certificaten. Het bijzondere aan die Wge is, dat de effecten of aandelen zich uitsluitend in depots kunnen bevinden. Een aandeelhouder 'houdt' dan ook niet daadwerkelijk een zodanig aandeel. Hij is in het Wge-systeem deelgenoot in een gemeenschap, welke onder meer bestaat in het verzameldepot dat door zijn bank (de 'aangesloten instelling') wordt aangehouden. In dit verzameldepot bevinden zich echter in principe óók geen aandelen.⁴⁹ De aandelen of effecten bevinden zich in het zogenoemde 'girodepot' bij het centraal instituut Euroclear Nederland.

Ten aanzien van het begrip 'effect' of aandeel is in de Wge derhalve sprake van een goederenrechtelijk geheel eigen systeem, waarbij de 'aandeelhouder' niet een aandeel of effect als zodanig in zijn vermogen heeft, maar een recht van deelgenootschap in een verzameldepot. Een verhaalsbeslag op een dergelijk 'Wge-aandeel' is niet mogelijk, aldus Van Daal, omdat de wet niet voorziet in een regeling. Art. 24 Wge biedt – vanwege de tekst van het artikel⁵⁰ – geen basis voor het leggen van enig beslag en een ander in aanmerking komend artikel, 437 Rv doet dat evenmin. Art. 437 Rv gaat namelijk uit van de regel dat hetgeen geldt voor een goed als geheel, ook geldt voor een aandeel in dat goed en, zo betoogt Van Daal, in het systeem van de Wge is nu juist sprake van een omgekeerde situatie.⁵¹ Het gaat immers om de vraag naar de mogelijkheid van beslag op een aandeel en, zo er al regels zouden zijn voor beslag op een Wge-aandeel, zouden die niet geëxtrapoleerd kunnen worden naar een deelgenootschap in een Wge-aandelendepot.⁵²

Vervolgens stelt Van Daal de vraag 'wat voor een goed een Wge-aandeel nu eigenlijk is'.⁵³ Dit lijkt mij een terechte tussenstap (waarover hieronder meer). Hij con-

⁴⁷ Het eerste deel betreft Inleidende hoofdstukken.

⁴⁸ Eerste deel: p. 1 e.v.; Tweede deel: p. 25 e.v.; Derde deel: p. 235 e.v..

⁴⁹ Zie p. 250-251.

⁵⁰ P. 256-258. Art. 24 Wge opent in lid 1 met de zin 'Indien onder een aangesloten instelling executoriaal derdenbeslag is gelegd op het aandeel van een deelgenoot in een verzameldepot, is de beslaglegger bevoegd: (...)'. Van Daal betoogt hier, en staat daarin niet alleen, dat art. 24 Wge slechts aangeeft welke de gevolgen zouden zijn van een derdenbeslag onder een aangesloten instelling, maar dat het artikel *niet* aangeeft dat en hoe een dergelijk beslag op een Wge-aandeel zou moeten plaatsvinden. Zie voorts het op p. 259 over art. 437 Rv betoogde.

⁵¹ P. 259-260. B.F.L.M. Schim, Giraal effectenverkeer en goederenrecht; een studie naar enkele goederenrechtelijke aspecten van de Wet giraal effectenverkeer, diss. Nijmegen 2006, Deventer 2006, p. 174 e.v., komt op grond van (naar het mij voorkomt) een andere goederenrechtelijke lezing van het Wge-systeem tot een tegengestelde conclusie (art. 437 Rv is wel van toepassing). Hij betoogt dat het aandeel in een verzameldepot 'een samengesteld recht is: een recht dat is samengesteld uit de aandelen in de afzonderlijke bestanddelen van het verzameldepot.' Met J.B. Huizink, Rechtsgeleerd Magazijn Themis 2008-1, p. 27 r.k. kan ik dit uitgangspunt goederenrechtelijk niet goed volgen.

⁵² Ik zou geneigd zijn ook hier niet het procesrecht of de Wge tot uitgangspunt te nemen, maar te trachten aan te knopen bij een materieelrechtelijke benadering, omdat verhaal door een privé-crediteur op de deelgerechtigdheid van de deelgenoot-schuldenaar in een gemeenschappelijk goed in principe wél mogelijk is, vgl. art. 3:175 lid 3 BW (eenvoudige gemeenschap) en art. 3:190 en 3:191 BW (bijzondere gemeenschappen).

⁵³ P. 259-261.

cludeert dat het hier gaat om een vermogensrecht op naam *sui generis* en stelt dan de vraag of er, nu noch de Wet giraal effectenverkeer, noch het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering verhaalsbeslag op een Wge-aandeel specifiek mogelijk maakt, niet nog een andere weg is om een dergelijk beslag te leggen. Wellicht de vangnetbepaling art. 474bb Rv? Het antwoord is wederom ontkennend, nu vanwege de inrichting van het Wge-systeem, die verhindert dat een belegger zijn rechten kan uitoefenen zonder medewerking van de aangesloten instelling. Betekening aan en beslag onder de beslagdebiteur is derhalve al niet mogelijk.⁵⁴ Beslag ex art. 474bb Rv op het uitleveringsrecht van art. 26 Wge lijkt op soortgelijke bezwaren af te stuiten⁵⁵, maar hierbij geldt als bijzonderheid dat dit recht moet gelden als een wilsrecht van de deelgenoot (de Wge-aandeelhouder) en niet als een vermogensrecht op naam.

De conclusie van Van Daal is dan ook dat, nu verhaalsbeslag op een Wge-aandeel niet mogelijk is, art. 24 Wge in die zin moet worden aangepast dat dit artikel een basis voor verhaalsbeslag gaat bieden.⁵⁶ Schim komt als gezegd echter, op grond van een andere goederenrechtelijke benadering, in zijn recente dissertatie tot andere en veelal tegengestelde conclusies omtrent de mogelijkheden van vatbaarheid voor beslag op een Wge-aandeel. En zo komt de bovengenoemde tussenstap in beeld: zou de vraag wat voor een goed een Wge-aandeel nu eigenlijk is hier niet eerst beantwoord moeten worden door de wetgever? Moet, om één onderdeel uit het bovenstaande te belichten, een discussie over een al dan niet mogelijk beslag op een Wge-aandeel nu vooralsnog onbeslist eindigen omdat – vrij weergegeven – in het Wge-systeem kennelijk niet duidelijk is wat ‘het goed’ is en wat het ‘aandeel in een zodanig goed’?⁵⁷ In breder verband kan, zo blijkt uit het bovenstaande, de welhaast retorische vraag gesteld worden of het niet tijd is voor definiëring van het be-grip effect.

6. Conclusie

Van Daal heeft een mooi boek geschreven. De analyse van de procesrechtelijke regels per beslagsoort en per soort effect is grondig en ademt een streven naar systematisch opgezette volledigheid. Hetzelfde geldt ten aanzien van zowel de nauwkeurige aanwijzing en beschrijving van lacunes in de regelgeving en in de systematiek, als de voorstellen tot stroomlijning en verbetering. Het boek is daarbij helder geschreven en voorzien van deugdelijke interne verwijzingen die het gebruik ervan gemakkelijk maken. De rechtspraak zal het veelvuldig kunnen raadplegen, niet alleen omdat een tot op heden tamelijk onontgonnen en lastig rechtsgebied gesystematiseerd is beschreven, maar ook omdat het door deze aanpak als ‘naslagwerk’ kan dienen voor die aandelensoorten die buiten bespreking zijn gebleven.

Met het oog op de nagestreefde systematisering draagt Van Daal de nodige bouwstenen aan, en hij doet doordachte voorstellen voor een strakkere en/of meer consequente regeling van het beslagrecht. Aan de wetgever biedt het boek aldus niet

⁵⁴ Zie voor dit betoog, alsmede de overige redenen waarom art. 474bb Rv geen toepassing kan vinden, p. 261-264.

⁵⁵ P. 267.

⁵⁶ Zie p. 268-272. In het (tekst)voorstel dat hij daartoe doet, past hij het beslag op een Wge-aandeel in, doordacht en consciëntieus, in de overige regelingen omtrent beslag op aandelen.

⁵⁷ Zie hierboven, voetnoot 51, waar Van Daal diametraal tegenover Schim staat op basis van – in wezen – de vraag over welk object het nu gaat, wanneer er gesproken wordt van ‘beslag op Wge-aandelen’. Beziet men dan de door beiden gebruikte terminologie, dan worden de tegengestelde conclusies wel lastig te begrijpen. Schim spreekt namelijk van een ‘samengesteld vermogensrecht’, Van Daal van een ‘vermogensrecht op naam *sui generis*’ (p. 261), maar ook van een ‘samengesteld recht op naam van eigen aard’ (p. 262).

alleen een uitnodiging, maar vooral ook een handreiking om de regeling betreffende het beslag op aandelen nader te doordenken. Het verdient aanbeveling om daarbij de procesrechtelijke invalshoek – een benadering bestaande in analyse van de procesrechtelijke regels - te combineren met de meer materieelrechtelijke vraag of er wellicht niet sprake kan zijn van één, generiek begrip ‘effect’, zoals dat ook het geval is met ‘roerende zaken’, ‘registergoederen’ of ‘vermogensrechten’. In het boek is genoeg materiaal voor doordening van een materiële definitie van het begrip effect aanwezig. Het voordeel van een zodanige definitie is evident: voor gelijksoortige goederen kunnen dezelfde (beslag)regels gelden.

Mr. R. Westrik*

* Universitair hoofddocent privaatrecht Erasmus Universiteit Rotterdam; hoofd wetenschappelijk bureau te Den Bosch.